

was a part of various government entities. The significant impact on its emergence and development had scientific and theoretical views of H. Schulze-Delitzsch and F. Raiffeisen, which were actually taken for the basis of almost all European countries. The development of credit unions in the Russian Empire primarily was distinguished by the fact that all processes related to crediting (lending) were monopolized by the state. However, the attempts to expand its activities in rural areas and promote agricultural development can be designated the main objective of credit unions functioning.

Key words: cooperative movement, cooperative system, credit unions, credit ing , income, financial services.

Стаття надійшла 21 квітня 2017 р.

УДК 343.2

І. В. Красницький

МЕЖІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО УНОРМУВАННЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проаналізовано підходи до вибору найбільш точного терміна для позначення проблеми вироблення такого кримінального права (законодавства), яке не містило би, з одного боку, положень, що є зайвими (надмірними) саме для цієї галузі, а з іншого – прогалин, коли не мають нормативного вирішення ті чи інші питання, які мусять бути врегульовані саме у кримінальному законодавстві. Доведено, що поняття, які використовуються у кримінально-правовій науці, а саме «межі кримінально-правової охорони», «межі кримінально-правового захисту», «межі кримінально-правового регулювання», «межі кримінально-правової регламентації», не повною мірою відповідають змісту та обсягу окресленої проблеми, отож запропоновано введення в науковий обіг нового поняття «межі кримінально-правового унормування».

Ключові слова: межі кримінально-правового унормування, достатність кримінального законодавства, надмірність кримінального законодавства, оптимальність законодавства; кримінально-правове регулювання; кримінально-правова охорона.

Постановка проблеми. Право загалом і кримінальне зокрема, спираючись на традиційні і перевірені часом підходи правової та суміжних наук, повинно бути максимально орієнтованим на сучасні соціальні реалії.

З огляду на це, науковцями та практиками дедалі частіше констатується необхідність перегляду сучасного розуміння кримінального права, його ролі та меж у теперішньому суспільстві.

А. Е. Жалінський безспідставно стверджує, що нині немає одностороннього розуміння, як сучасне кримінальне право служить суспільству. Відсутня належна ясність щодо природи, тенденцій і, відповідно, місця кримінального права в швидкозмінливому сучасному суспільстві. Немає чіткого уявлення і про позитивні й негативні наслідки функціонування чинного кримінального права, і про способи використання його можливостей. Вони одночасно і переоцінюються, і недооцінюються [3, с. 7–8].

Відтак актуальним концептуальним завданням сучасної кримінально-правової науки постає завдання відшукати межу, за якою кримінальне право (законодавство) з інструменту забезпечення правопорядку в суспільстві, тобто свого прямого призначення, перетворюється в інструмент вирішення соціальних питань, що є неприпустимим.

Окрім цього, слід зазначити, що з урахуванням суспільно-політичних процесів, які відбуваються і в Україні, і у світі, істотної актуальності набувають питання адекватності кримінального законодавства, тобто доведення його до стану оптимальної оцінки з позицій достатності його положень. Інакше кажучи, постає потреба у виробленні такого права (законодавства), яке не містило би, з одного боку, положень, що є зайвими (надмірними) для кримінального законодавства, з іншого – прогалин, коли не мають нормативного вирішення ті чи інші питання, що повинні бути врегульовані саме у кримінальному законодавстві.

Метою цієї статті є постановка та окреслення в загальних рисах проблеми меж кримінально-правового унормування як комплексної проблеми, вирішення якої сприятиме виробленню науково обґрунтованих позицій для забезпечення адекватності кримінального права (кримінального законодавства) в сучасних умовах.

Стан дослідження. З огляду на те, що у статті йтиметься про постановку нової проблеми, то зрозуміло, що саме такий її аспект у літературі комплексно ще не досліджено.

Виклад основних положень. Перш ніж перейти до пошуку шляхів вирішення проблеми меж кримінально-правового унормування, доцільно пояснити, по-перше, що ми вкладаємо у зміст поняття «межі кримінально-правового унормування», по-друге, чим обумовлена пропозиція введення по-суті нового терміна до кримінально-правової науки.

З приводу першого вважаємо, що проблема меж кримінально-правового унормування є комплексною і зводиться до пошуку (розробки) такої моделі кримінального права (кримінального законодавства), за якої з позицій його достатності-надмірності воно вважатиметься

оптимальним: не міститиме, з одного боку, положень, які є зайвими (надмірними), а з іншого, прогалин, коли не мають нормативного вирішення питання, які мають бути врегульовані саме у кримінальному законодавстві. Інакше кажучи, проблема зводиться до відповіді на питання: що повинно знайти закріплення у нормах кримінального права, а що в таких нормах не має міститися?

З приводу другого в сучасній науці прослідковуються різні підходи до розуміння сучасної ролі кримінального права та законодавства в суспільстві. Цю різноманітність можна продемонструвати вже на рівні назв наукових робіт у галузі кримінального права.

Приміром, найпоширенішою є позиція, що кримінальне право щось охороняє (найважливіші суспільні відносини, цінності, блага, правовідносини тощо). Ця позиція відображена у більшості підручників, навчальних посібників та коментарів Кримінального кодексу України (далі – КК). Має вона підтримку і в дисертаційних дослідженнях. Скажімо, за минуле десятиріччя в Україні захищено понад десяток дисертацій, вже у назві яких декларується, що кримінальне право (законодавство) щось охороняє. Йдеться, зокрема, про дисертації В. Д. Гулкевича «Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав» [1], І. І. Давидович «Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок» [2], В. К. Матвійчука «Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики» [5], І. О. Харь «Кримінально-правова охорона атмосферного повітря» [9] та чимало інших.

Існує в літературі і позиція, дещо відмінна від наведеної вище, що кримінальне право (законодавство) здійснює захист суспільних відносин (цінностей, благ, правовідносин тощо). Власне така позиція зафіксована у назвах дисертацій С. Г. Киренко «Проблеми захисту прав неповнолітніх кримінальним законодавством України» [4], В. І. Осадчого «Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності» [6] та ін.

Ще один підхід – що кримінальне право (законодавство) регулює суспільні відносини [10]. Хоча в більшості видань (насамперед навчальних) наголошується, що специфіка кримінального права полягає в тому, що воно безпосередньо не регулює суспільних відносин.

Доволі часто в наукових текстах з питань кримінально-правової проблематики вживається також поняття «кримінально-правова регламентація».

Отож, виходячи з наведеного, якщо йдеться про поставлену нами проблему «пошуку (розробки) такої моделі кримінального права

(кримінального законодавства), коли з позицій його достатності – надмірності воно вважатиметься оптимальним», то її можна було би позначити одним із таких понять:

- межі кримінально-правової охорони;
- межі кримінально-правового захисту;
- межі кримінально-правового регулювання;
- межі кримінально-правової регламентації.

Однак, як ми зазначали вище, жодне з таких понять не буде сприйнято одностайно, матиме своїх прихильників та опонентів, і дискусія навколо них однозначно вийде за рамки її суто термінологічного характеру.

Отже, перші два поняття (межі кримінально-правової охорони та межі кримінально-правового захисту) не охоплюватимуть комплексно проблему «оптимальної моделі кримінального права (законодавства)», адже кримінальне право (та й законодавство) складається, окрім Особливої частини, також зі Загальної. І очевидно, що далеко не всі норми Загальної частини зорієнтовані на захист чи охорону суспільних відносин (наприклад, норми, які містять обмеження стосовно застосування певних видів покарань до окремих осіб, заохочувальні норми Особливої частини тощо).

Стосовно двох інших понять (межі кримінально-правового регулювання та межі кримінально-правової регламентації), то і вони не можуть бути сприйняті безапеляційно.

Як уже зазначалося, питання, чи регулюють кримінально-правові норми суспільні відносини, є доволі дискусійне. З приводу ж вживання терміна «регламентація», який тлумачиться як процес встановлення певних правил [8]; сукупність (система) певних правил [7], то доводиться визнати, що його використання є більш притаманним для процесуального, аніж матеріального права.

У цих міркуваннях ми виходили з аксіоматичних позицій: а) будь-яка галузь права первинним своїм елементом має норму; б) правова норма та стаття закону співвідносяться як зміст і форма. Відтак, кримінальне право та законодавство складається з кримінально-правових норм. Тому для позначення процесу пошуку такої моделі кримінального права (кримінального законодавства), за якої з позицій його достатності-надмірності воно вважатиметься оптимальним, тобто для дослідження потрібності норм, які є чинними, з'ясування, яких норм у кримінальному законодавстві не вистачає, визначення певних закономірностей побудови кримінально-правових норм (ступеня їхньої казуальності чи абстрактності) тощо – і пропонується використовувати поняття «межі кримінально-правового унормування».

Окрім цього, проблему меж кримінально-правового унормування пропонується позиціонувати як комплексну, котра об'єднує низку часткових кримінально-правових проблем, які вже піднімалися у кримінально-правовій науці. Спробуємо окреслити її обсяг, тобто запропонувати перелік тих питань, розв'язання яких необхідне для пошуку оптимальної моделі кримінального права (кримінального законодавства), тобто для вирішення проблеми меж кримінально-правового унормування.

На нашу думку, щоб вирішити вказану проблему, слід з'ясувати: що повинно закріплюватись у нормах власне кримінального права (кримінальному законодавстві); як повинні бути побудовані кримінально-правові норми з позицій їхньої оптимальності (казуальності/абстрактності).

Очевидно, що наведені положення знайшли свою часткову конкретизацію у наукових дослідженнях та не залишились поза увагою дослідників у сфері кримінально-правової науки. До таких, гадаємо, слід відносити насамперед:

- проблему співвідношення між кримінальним та іншим галузевим законодавством (потребує, зокрема, вирішення питання про доцільність дублювання положень Конституції України у кримінальному законодавстві, розмежування сфери дії кримінального, адміністративного законодавства та іншого галузевого законодавства тощо);

- проблему оціночних понять (потребує подальшого комплексного дослідження питання про те, де використання оціночних понять є необхідним, а де без них можна обійтись, чи повинні одні й ті ж оціночні поняття мати однакове значення у різних статтях КК тощо);

- проблеми бланкетних норм (аналогічно, як і стосовно оціночних понять, потребує подальшого комплексного дослідження питання про те, де використання бланкетних норм є невідминним, а де без них можна обійтись, питання про допустимий ступінь бланкетності тощо);

- проблему норм-дефініцій (необхідним є вирішення питання про доцільність розробки «термінологічного розділу» КК України, доречність тлумачення окремих понять у примітках до статей або окремих статтях Особливої частини КК України).

Ці питання, вважаємо, і є основними складовими більш широкої проблеми – меж кримінально-правового унормування, а їхнє вирішення сприятиме розробці оптимальної моделі кримінального права (законодавства).

Висновки. На сьогодні в літературі відсутнє збірне наукове поняття для позначення проблеми розробки (пошуку) такої моделі кримінального права (кримінального законодавства), яке:

а) з позицій його достатності – надмірності вважатиметься оптимальним (тобто не міститиме, з одного боку, положень, які є зайвими (надмірними) для кримінального законодавства, а з іншого – прогалин, що не мають нормативного вирішення (закріплення));

б) міститиме лише ті положення, яким «саме там місце» (а не в іншому галузевому законодавстві);

в) міститиме оптимальний та обґрунтований масив оціночних понять, норм-дефініцій та бланкетних норм тощо.

Зважаючи на перелічене, пропонується для позначення досліджуваної проблеми введення в науковий обіг поняття «межі кримінально-правового унормування».

1. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. Д. Гулкевич; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2008. – 20 с.

2. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / І. І. Давидович; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с.

3. Жалинский А. Э. Уголовное право в ожидании перемен. Теоретико-инструментальный анализ / А. Э. Жалинский. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2009. – 400 с.

4. Киренко С. Г. Проблеми захисту прав неповнолітніх кримінальним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. Г. Киренко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 23 с.

5. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В. К. Матвійчук; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2008. – 32 с.

6. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В. І. Осадчий; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004. – 36 с.

7. Регламент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Регламент>

8. Регламентация [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Регламентация>

9. Харь І. О. Кримінально-правова охорона атмосферного повітря: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / І. О. Харь; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 18 с.

10. Ющик О. І. Кримінально-правове регулювання діяння, пов'язаного з ризиком, за законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. І. Ющик; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2004. – 19 с.

Красницкий И. В. Пределы уголовно-правового унормирования: постановка проблемы

Анализируются подходы к выбору наиболее точного термина для обозначения проблемы создания такого уголовного права (законодательства), которое не содержало бы, с одной стороны, положений, являющихся лишними (избыточными) именно для этой отрасли, а с другой – пробелов, не имеющих нормативного решения тех или иных вопросов, которые должны быть урегулированы именно в уголовном законодательстве. Обосновывается, что понятия, используемые в уголовно-правовой науке, а именно «пределы уголовно-правовой охраны», «пределы уголовно-правовой защиты», «пределы уголовно-правового регулирования», «пределы уголовно-правовой регламентации», не в полной мере соответствуют содержанию и объему обозначенной проблемы, и, соответственно, предлагается введение в научный оборот нового понятия «пределы уголовно-правового унормирования».

Ключевые слова: пределы уголовно-правового унормирования, достаточность уголовного законодательства, избыточность уголовного законодательства, оптимальность законодательства; уголовно-правовое регулирование; уголовно-правовая охрана.

Krasnytskyi I. V. Boundaries of Criminal Law Formalization: Target Setting

The paper analyses the approaches to selecting of the most precise definition to denote the problem of developing such a criminal law (legislation) which would contain neither the provisions superfluous (excessive) for this branch in particular, nor the gaps – situations when there is no legislative solution to this or that legal issue that has to be regulated in the scope of criminal legislation.

It was proved that the notions of «boundaries of criminal law safeguard», «boundaries of criminal law protection», «boundaries of criminal law regulation» and «boundaries of criminal law rules governing» do not fully meet the contents and volume of the described problem. It was taken into account that a statute of law is a root element of any area of law, and a statute of law and a law article correlate as content and shape. Therefore, in order to mark the process of search for such a model of criminal law (criminal legislation) which will consider the law to be optimal in the sense of its sufficiency and excessiveness, namely, to study the necessity of statutes which are valid, to clarify which statutes criminal legislation lacks and to define specific regularities of criminal statutes' formations (degree of their causality or abstractness), etc., it was proposed to introduce the academic term «boundaries of criminal law formalization». Besides this, it was proposed to position the problem of criminal law formalization as a complex one, which embraces a number of partial criminal law problems that have already been touched upon in criminal science, namely the relationship between the criminal and other sectoral legislation, evaluative concepts, blanket standards, definitions, etc.

Key words: boundaries of criminal law formalization, sufficiency of criminal legislation, excessiveness of criminal legislation, optimality of legislation; criminal law regulation; criminal law safeguard.

Стаття надійшла 22 квітня 2017 р.